

Ганзицька Тетяна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загально правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРИНЦИП РІВНОСТІ ПЕРЕД ЗАКОНОМ ТА СУДОМ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

В процесі формування цілісного, збалансованого механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні особливу увагу слід приділити принципам права, які відображають основоположні соціальні цінності, встановлюють баланс публічних і приватних інтересів, являють собою базові засади функціонування і розвитку правової системи. Принцип рівності перед законом та судом має загальноправовий характер та посідає одне із провідних місць в системі гарантій забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Засади рівності перед законом та судом в різні часи досліджували С. Алексєєв, В. Бобровник, В. Горшеньов, Ю. Гревцов, О. Зайчук, В. Казимирчук, А. Колодій, Ю. Кривицький, А. Малько, Н. Оніщенко, А. Поляков, П. Рабінович, О. Скаун, О. Скурко, В. Шабалін, Ю. Шемшученко та інші.

Основний зміст принципу рівності перед законом закріплено в Конституції України. Так, відповідно до статті 24 Основного Закону «громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками». В статті 26 встановлено, що іноземці та особи без громадянства користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [1].

Зазначений принцип умовно можна поділити на дві взаємозалежних частини: рівність перед законом та рівність перед судом.

Рівність перед законом має свій початок від демократичного устрою держави, в якій всі особи, як її громадяни так і особи, які мають громадянство іншої країни та апатриди, мають рівні права та обов'язки. Однак, за законодавством України, існують винятки залежно від особливостей окремих членів суспільства (пільги для осіб, які досягли пенсійного віку).

Окрім національного законодавства принцип рівності перед законом закріплений у Загальній декларації прав людини 1948 року, де зазначено, що «всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний

їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації» [2].

Окрім вище згаданої Загальної декларації прав людини [2], принцип рівності перед законом та судом закріплено інших міжнародно-правових документах. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року визначила рівне право кожного: на заборону катувань або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання (ст. 3); на свободу та особисту недоторканість (ст. 5); право на справедливий суд (ст. 6) [5]. Відповідно до ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, який було прийнято Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, всі особи є рівними перед судами та трибуналами [6].

Сутність рівності громадян перед судом полягає в безперешкодному доступі громадян до правосуддя незалежно від їх соціального чи майнового стану. Дія цього принципу поширюється на всі органи судової влади, а також на всі без винятку інстанції. Нікого не може бути позбавлено права на розгляд його справи у суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом [3, 181-182].

Принцип рівності перед законом і судом полягає в тому, що правосуддя повинно здійснюватись на засадах рівності всіх учасників процесу незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, в тому числі незалежно від статі [4, 90]. Рівність перед судом фактично дорівнює рівності сторін у справі, яка означає наділення їх рівними правами та рівними обов'язками щодо участі у провадженні. Принцип рівності перед судом – основа справедливого правосуддя.

Рівність перед судом не може існувати без рівності перед законом, оскільки суд повинен діяти на основі законодавства, яке не має містити переваг чи обмежень для тих чи інших суб'єктів правовідносин. Принцип рівності осіб перед законом і судом впливає з конституційних положень та виступає фундаментальним для конституційного, кримінального, цивільного, адміністративного та інших галузей права.

Незважаючи на закріплення зазначеного принципу на законодавчому рівні, в суспільстві завжди буде існувати нерівність соціальних статусів різних прошарків населення та матеріально нерівність, оскільки всі відрізняються індивідуальними можливостями та здібностями. За допомогою конституційного права і норм галузевого законодавства можна гарантувати лише правову рівність, тобто рівні права, свободи та обов'язки, а також забезпечення рівності усіх перед законом.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновки, що принцип рівності перед законом і судом є основою справедливого правосуддя та головним завданням демократії. Принцип рівності передбачає існування механізму взаємодії з іншими принципами права, а саме принципами демо-

кратизму, законності, гуманізму, справедливості, єдності прав та обов'язків та іншими. Досліджуваний принцип не обмежує інші принципи, а реалізується у тісній взаємодії з ними, що впливає на ефективний захист та забезпечення прав та свобод людини та громадянина.

1. Конституція України Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> .

2. Загальна декларація прав людини (рос/укр) ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015 .

3. Полховська І. К. Конституційний принцип рівності людини і громадянина в Україні : [монографія] / І. К. Полховська. – Полтава: Полтавський літератор, 2009. – 200 с.

4. Ганзицька Т.С. Роль принципів права в механізмі забезпечення гендерної рівності / Т. С. Ганзицька // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 3. – С. 85-92.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

Зимовець Андрій Валерійович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
член Дніпропетровської обласної організації
«Асоціація українських правників»

ВЗАЄМНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ І ДЕРЖАВИ: ЗМІНА ПРІОРИТЕТІВ

Безмежна свобода за відсутності належного контролю і відповідальності, як правило, закінчується своєю протилежністю – безмежним свавіллям і деспотизмом. Все це є вірним у відношенні до індивіда і у стократ вірним у відношенні до держави.

Діяльність держави та її органів, не обмежена відповідними засобами, відсутність відповідальності держави, її органів і посадових осіб значно частіше приводять до зламу демократичного устрою і виникнення авторитаризму, тоталітаризму, аніж безмежна свобода індивіда. Саме тому на відміну від ідеології тоталітарної держави «домінування держави над людиною»